

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทย เป็นประเทศที่กำลังพัฒนาประเทศหนึ่ง ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันว่าในการพัฒนาประเทศ เพื่อที่จะนำประชาชนไปสู่ความเจริญก้าวหน้าความสุข ใฝ่ฝันพร้อมด้วยสุขภาพจิตอันดีแก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคนั้นจะต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ การวางแผน การจัดการงานและองค์ประกอบอื่น ๆ อีกมากมาย แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศก็คือ กำลังคน การพัฒนากำลังคนจะเป็นการพัฒนาที่ตรง เป้ามากที่สุดและมีผลต่อ เนื่องยาวที่สุด เป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือแผนพัฒนาชุมชนต่างก็มีเป้าหมายอัน เดียวกันก็คือ ตัวคน อุปกรณ์ที่จะส่งเสริมการพัฒนา กำลังคนที่ดีที่สุดก็คือการศึกษา แต่การศึกษาหาความรู้ นั้นมิใช่จะใคร่รับการถ่ายทอดจากผู้สอนในสถาบันการศึกษาฝ่ายเดียว จะต้องศึกษาหาความรู้ เพิ่ม เติมด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน สิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และความเพลิดเพลินคือ การอ่าน¹ สิ่งสำคัญที่จะช่วยสนับสนุน การอ่านประเภทหนึ่งคือ หอสมุด ดังนั้นตามหน่วยงานต่าง ๆ กระทรวง ทบวง กรม องค์การธุรกิจการค้า และสถาบันรวมทั้งรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมี หอสมุด เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงานได้ศึกษาหาความรู้ เพิ่ม เติม อันจะเป็นผลดีและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานให้เจริญ ก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงนับได้ว่าหอสมุดเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุคลากร

¹Ruth Tooze, Your Children Want to Read Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1957, p. 11.

ดังนั้นจึงมีการศึกษาและสำรวจห้องสมุดประเภทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่นห้องสมุด
 ประชาชน ห้องสมุดคานาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ห้องสมุดธนาคาร ตลอดจน
 ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่างๆ เช่นห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย ตลอดจน
 จนห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ส่วนห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจต่างๆ ซึ่งเป็นห้องสมุดเฉพาะ
 ประเภทหนึ่ง ยังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาค้นคว้าเลย ทั้งนี้ที่เป็นเรื่องที่น่าสนใจไม่น้อย
 ไปกว่าห้องสมุดประเภทอื่นๆ ดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจ ใคร่ที่
 จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทย เรามี
 รัฐวิสาหกิจอยู่ประมาณ 79 แห่ง¹ ซึ่งรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ล้วนแต่สังกัดอยู่ตามกระทรวง
 ต่างๆ โดยสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี 5 แห่ง กระทรวงกลาโหม 6 แห่ง กระทรวง
 เกษตรและสหกรณ์ 8 แห่ง กระทรวงการคลัง 14 แห่ง กระทรวงคมนาคม
 11 แห่ง กระทรวงพาณิชย์ 1 แห่ง กระทรวงมหาดไทย 6 แห่ง กระทรวง
 สาธารณสุข 1 แห่ง และกระทรวงอุตสาหกรรม 29 แห่ง² เนื่องจาก
 รัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคม และกระทรวงมหาดไทย ดำเนินธุรกิจซึ่งเป็น
 บริการชุมชนสำคัญ ๆ ของประเทศ เพราะเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
 มากที่สุด เช่นการรถไฟ การท่าเรือ การสื่อสาร องค์การรับส่งสินค้า การเคหะ
 และการไฟฟ้า เป็นต้น ผู้วิจัยจึงต้องการจะศึกษาถึงห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจ ที่สังกัด
 กระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทยทั้ง 2 แห่งนี้ โดยจะศึกษาถึงปัญหาในการ
 ดำเนินงานของห้องสมุด รวมทั้งสภาพและการดำเนินงานห้องสมุดความีความเจริญก้าวหน้า
 และเป็นแหล่งอันสำคัญในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของบุคลากรของในหน่วยงานนั้น ๆ
 มากน้อยเพียงใด อนึ่งในการสำรวจขั้นแรกปรากฏว่า รัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งที่สังกัด
 กระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทยนั้นไม่มีห้องสมุดแยกทุกแห่ง เท่าที่สำรวจพบว่า

¹ เกสรี หงสนันท์, พิพัฒน์ ไทอารี และชุติมา วงศ์วิเศษ, ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจของไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 17-21.

² ทรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ค หน้า 228-233.

ในจำนวน 17 แห่งมีอยู่เพียง 8 แห่งเท่านั้นที่มีห้องสมุด แสดงว่าห้องสมุดค่านี้อยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังไม่มีการศึกษาการดำเนินงานที่แท้จริงของห้องสมุดรัฐวิสาหกิจ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาในเรื่องดังกล่าว เพื่อให้ผู้บริหารบรรณารักษ์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจได้เริ่มให้ความสนใจ พยายามปรับปรุงห้องสมุดรัฐวิสาหกิจอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้มาตรฐานห้องสมุดเฉพาะของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยที่ได้กำหนดขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทยในกรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดตั้ง การดำเนินงาน การบริหาร และการบริการของห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งในสังกัดกระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทย

3. เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานห้องสมุดของบรรณารักษ์เกี่ยวกับการให้บริการ และปัญหาในการรับบริการของผู้ใช้ห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจดังกล่าว

4. เพื่อนำผลจากการศึกษาวิจัยไปเปรียบเทียบกับมาตรฐานของห้องสมุดเฉพาะที่ทางสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้วางไว้ เพื่อจะได้ทราบว่าห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทยเหล่านี้ จะได้มาตรฐานที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้วางไว้หรือไม่เพียงใด

ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้ทำการศึกษาถึงปัญหาการดำเนินงานห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจ 8 แห่ง ซึ่งเป็นห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคม 5 แห่งที่อยู่ในกรุงเทพมหานครได้แก่

1. หอสมุดการทำเรือแห่งประเทศไทย
2. หอสมุดการรถไฟแห่งประเทศไทย
3. หอสมุดการสื่อสารแห่งประเทศไทย
4. หอสมุดองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย
5. หอสมุดองค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์

และเป็นหอสมุดของรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงมหาดไทย 3 แห่ง ได้แก่

6. หอสมุดการเคหะแห่งชาติ
7. หอสมุดการไฟฟ้านครหลวง
8. หอสมุดการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

ในส่วนที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของรัฐวิสาหกิจและหอสมุดจะไม่กล่าวถึงรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทยทั้งหมดอีก 9 แห่ง อันได้แก่ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ บริษัทการบินไทยจำกัด บริษัทเดินอากาศไทยจำกัด บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย บริษัทขนส่งจำกัด บริษัทไทยเดินเรือทะเลจำกัด การประปานครหลวง การทางพิเศษแห่งประเทศไทย และองค์การตลาด เนื่องจากรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ไม่มีหอสมุด มีสภาพเป็นแต่เพียงที่เก็บหนังสือเท่านั้น

หนึ่งในการวิจัยเรื่องนี้ได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและสัมภาษณ์บรรณารักษ์ ตลอดจนผู้ใช้หอสมุดของรัฐวิสาหกิจทั้ง 8 แห่งดังกล่าว มาศึกษาถึงปัญหาต่างๆ ในการดำเนินงานหอสมุดที่กำลังเผชิญอยู่ ตลอดจนเพื่อจะได้ทราบถึงสภาพโดยทั่วไปของหอสมุดในทุก ๆ ด้าน และนำผลที่ได้จากการศึกษาและสำรวจนั้นมาวิจัยเปรียบเทียบกับมาตรฐานของหอสมุดเฉพาะซึ่งทางสมาคมหอสมุดแห่งประเทศไทยได้กำหนดขึ้น โดยจะไม่กล่าวเน้นหนักไปในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะวิเคราะห์ถึงมาตรฐานของหอสมุดของรัฐวิสาหกิจโดยทั่วไป ได้แก่ คำจำกัดความของคำว่าหอสมุดเฉพาะ วัตถุประสงค์ เอกสารสิ่งพิมพ์และโสภณทัศน์วัสดุ การจัดระบบและการวิเคราะห์เอกสารและสิ่งพิมพ์ การให้บริการ เจ้าหน้าที่หรือบุคลากร อาคารสถานที่และครุภัณฑ์

การบริหารงานและงบประมาณ ข้อมูลต่าง ๆ จะครอบคลุมตั้งแต่การริเริ่มของสมุค
ในหน่วยงานแต่ละแห่ง จนถึงปี พ.ศ. 2522

วิธีดำเนินการคนควาวิจัย

1. ศึกษาความหมาย ขอบ เขต ประวัติ และวิวัฒนาการของห้องสมุค
ของรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทยทั้ง 8 แห่ง และ
ศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง โดยคนควาจากหนังสือ วารสาร เอกสาร และ
สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง
2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา
  - 2.1 บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุคของรัฐวิสาหกิจทั้ง 8 แห่ง
  - 2.2 ผู้ใช้ห้องสมุคของรัฐวิสาหกิจทั้ง 8 แห่ง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธี
สุ่มตัวอย่างผู้ใช้ห้องสมุค 8 แห่ง ๆ ละ 10 % รวม
ประมาณ 1081 คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
  - 3.1 สร้างแบบสอบถามสำหรับบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุคของ
รัฐวิสาหกิจทั้ง 8 แห่ง
  - 3.2 สร้างแบบสอบถามสำหรับผู้ใช้ห้องสมุคของรัฐวิสาหกิจทั้ง 8
แห่ง
4. วิธีเก็บและรวบรวมข้อมูล
  - 4.1 ส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์บรรณารักษ์ห้องสมุคของรัฐวิสาหกิจ
ทั้ง 8 แห่ง เพื่อสอบถามขอเท็จจริง เกี่ยวกับห้องสมุค
สถานภาพของห้องสมุค สถานภาพของบรรณารักษ์และ

- เจ้าหน้าที่ งบประมาณ การบริหาร งานเทคนิค และการให้บริการ รวมทั้งความคิดเห็นของบรรณารักษ์ที่มีต่องานห้องสมุด
- 4.2 ส่งแบบสอบถามผู้ใช้อห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจ 8 แห่ง เพื่อทราบความคิดเห็น และความต้องการในการใช้บริการของห้องสมุด
- 4.3 สํารวจสภาพทั่วไปของห้องสมุดโดยวิธีสังเกตการ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล
ใช้วิธีการทางสถิติเบื้องต้น คือหาค่าร้อยละ
6. การวิเคราะห์เปรียบเทียบ
ใช้มาตรฐานห้องสมุดเฉพาะที่ทางสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้วางไว้ และเนื่องจากมาตรฐานห้องสมุดเฉพาะของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับเนื้อที่ของห้องสมุดไว้เป็นแนวทางแน่นอน จึงใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรฐานห้องสมุดเฉพาะของ แผนมาศ ขวลิต ประกอบถวาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. จากการศึกษาคนควาจะหาไ้ทราบถึงประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการ และความสำคัญของรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทยทั้ง 8 แห่ง รวมทั้งได้ทราบถึงสภาพและการดำเนินงานตลอดจนปัญหาหรืออุปสรรคในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ของห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจดังกล่าว ซึ่งยังไม่เคยมีผู้ใดได้ทำการสำรวจมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความเป็นไปของห้องสมุดเหล่านี้

2. ผลจากการวิจัยจะช่วยให้ผู้บริหารของรัฐวิสาหกิจทั้ง 8 แห่ง มองเห็นความสำคัญของห้องสมุด ในการสนับสนุนมากขึ้น รวมทั้งขอเสนอแนะต่าง ๆ อาจเป็นแนวทางให้ห้องสมุดเหล่านี้ได้วางแผนปรับปรุงแก้ไขให้โดยมาตรฐาน เพื่อความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นโดยลำดับ

นิยามของคำต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย

บรรณารักษ์ หมายถึงผู้ที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งทำหน้าที่ทางด้านการบริหาร และงานอื่น ๆ ที่ต้องใช้ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และมีความสามารถที่จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในบรรณารักษศาสตร์ หรือหน่วยงานที่วางไว้

มาตรฐานห้องสมุดเฉพาะ หมายถึงมาตรฐานห้องสมุดเฉพาะตามที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้กำหนดขึ้นในปี พ.ศ. 2519

รัฐวิสาหกิจ หมายถึงรัฐวิสาหกิจประเภทองค์การในสังกัดกระทรวงคมนาคม

5 แห่ง ได้แก่

1. การท่าเรือแห่งประเทศไทย
2. การรถไฟแห่งประเทศไทย
3. การสื่อสารแห่งประเทศไทย
4. องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย
5. องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์

และสังกัดกระทรวงมหาดไทย 3 แห่ง ได้แก่

1. การเคหะแห่งชาติ
2. การไฟฟ้านครหลวง
3. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

ห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ห้องสมุดของแต่ละรัฐวิสาหกิจในสังกัด
กระทรวงคมนาคมและกระทรวงมหาดไทย ได้แก่

1. ห้องสมุดการเคหะแห่งชาติ
2. ห้องสมุดการท่าเรือแห่งประเทศไทย
3. ห้องสมุดการไฟฟ้านครหลวง
4. ห้องสมุดการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
5. ห้องสมุดการรถไฟแห่งประเทศไทย
6. ห้องสมุดการสื่อสารแห่งประเทศไทย
7. ห้องสมุดองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย
8. ห้องสมุดองค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์

การสำรวจรายงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องที่เกี่ยวกับห้องสมุดเฉพาะทางคานรัฐวิสาหกิจยังไม่มีผู้ใดทำการ
ศึกษาและวิจัย โดยเฉพาะ แต่ได้ศึกษามาพร้อมกับเรื่องอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึง
ห้องสมุดเฉพาะในประเทศไทย ซึ่งรวมทั้งห้องสมุดเฉพาะทางคานรัฐวิสาหกิจไว้ด้วย
ผู้ใดได้ทำการศึกษาถึงห้องสมุดทางคานนี้คือ

ในปี พ.ศ. 2495 คร.ฟรานเซส แลนเดอร์ สเปน (Frances Lander Spain) ได้ทำการสำรวจห้องสมุดทุกประเภทในประเทศไทย โดยเขียนบทความเรื่อง "Some Notes on Library in Thailand"¹ ในการเสนอผลงานนั้น ได้กล่าวถึงห้องสมุดประเภทต่าง ๆ และในส่วนที่เกี่ยวกับห้องสมุดเฉพาะนั้น ได้ทำการสำรวจห้องสมุดของหน่วยราชการบางแห่ง เช่น ห้องสมุดของกระทรวงเกษตร ห้องสมุดโรงงานยาสูบ ซึ่งเป็นห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง และในการสำรวจครั้งนั้น ทำให้ทราบปัญหาของห้องสมุดในประเทศไทย 5 ประการ คือ

1. ขาดความคิดใหม่ ๆ ในการจัดบริการ
2. ขาดงบประมาณ
3. ขาดหนังสือและวัสดุ
4. ขาดการจัดแผนงาน
5. ขาดการฝึกฝนบรรณารักษ์ให้มีความรู้

ในปี พ.ศ. 2508 คร.สเปนได้เสนอบทความเกี่ยวกับพัฒนาการของห้องสมุดในประเทศไทย โดยบทความเรื่อง "Some Notes on Library Development in Thailand, 1951 - 1965"² เป็นการศึกษาว่าพัฒนาการของห้องสมุดในประเทศไทยระหว่างพ.ศ. 2494-2508 เจริญก้าวหน้าขึ้นมาก มีการให้บริการเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามห้องสมุดเหล่านั้นก็ยังมีปัญหา โดยขาดความคิดใหม่ ๆ ในการจัดบริการ ทุน หนังสือและวัสดุ การดำเนินงาน และขาดบรรณารักษ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ในส่วน

1

Frances Lander Spain, "Some Notes on Libraries in Thailand", Library Quarterly, 22 (July, 1952) : 252-262

2

Frances Lander Spain, "Some Notes on Library Development in Thailand", 1951 - 1965 (Bangkok : Dept. of Library Science, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 1965) Library Science Paper, No 2, 28 pp.

ที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดเฉพาะนั้น ได้กล่าวถึงว่ามีในประเทศไทยมานานแล้ว ส่วนใหญ่อยู่ตามหน่วยราชการต่าง ๆ ในระดับกระทรวง กรม กอง หรือแผนก สมาคมและองค์การต่างประเทศ ตลอดจนธนาคาร บริษัท ห้างร้าน สโมสร ฯลฯ ห้องสมุดเหล่านี้มักมีหนังสือในวิชาการที่หน่วยงานนั้น ๆ เกี่ยวข้อง แต่บางแห่งมีหนังสือทั่วไปด้วย ห้องสมุดเฉพาะบางแห่งมีบรรณารักษ์ที่มีคุณวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ มีหนังสือเพียงพอแก่ความต้องการและให้บริการแก่ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนั้น ๆ ห้องสมุดเฉพาะส่วนแต่ละแห่งแตกต่างกันทั้งทางค่านับบริการและจำนวนสิ่งพิมพ์

ในปี พ.ศ. 2521 เดวิด เกเซอร์ (David Kaser) และคณะได้ศึกษาถึงพัฒนาการของห้องสมุดในประเทศทางแถบเอเชีย 8 ประเทศ ได้แก่ เกาหลี ฟิลิปปินส์ จีนชาติ เวียดนาม ลาว ไทย อินโดเนเซีย มาเลเซีย และสิงคโปร์ เพื่อศึกษาถึงสภาพการณ์เกี่ยวกับห้องสมุดทุกประเภท รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการห้องสมุดในประเทศเหล่านี้ ได้เสนอผลงานชื่อ *Library Development in Eight Asian Countries*¹ ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทยนั้น ได้กล่าวถึงพัฒนาการของห้องสมุดทุกประเภท และในการศึกษาเกี่ยวกับห้องสมุดเฉพาะได้พบว่าส่วนใหญ่เป็นห้องสมุดอยู่ในกรุงเทพมหานคร และล้วนสังกัดในกรม กอง กระทรวง ห้องสมุดเฉพาะที่สำคัญ ๆ ได้แก่ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์ หอสมุดศิริราช ห้องสมุดกรมอนามัย ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์บริการเอกสารการวิจัย นอกจากนี้ก็มีห้องสมุดธนาคารแห่งประเทศไทย และห้องสมุดวิชาการกรมทางหลวงแผ่นดินซึ่งเป็นห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจประเภทหนึ่ง ห้องสมุดเหล่านี้ส่วนมากได้มาตรฐานทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์และการบริการ สำหรับปัญหาของห้องสมุดเฉพาะโดยทั่วไปคือ ห้องสมุดเหล่านี้ต่างสังกัดอยู่ตามส่วนราชการและหน่วยงานต่าง ๆ และมีการทำงานเป็นเอกเทศ ความ-

¹David Kaser, C. Water Stone, and Cecil K. Byrd, "Library Development in Eight Asian Countries" (Metuchen, N.J. Scarecrow, 1969)

ร่วมมือระหว่างห้องสมุดมีน้อยมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาค่านงมประมาณ ผู้เขียนเสนอว่าควรพยายามสร้างความร่วมมือระหว่างห้องสมุด เพื่อขจัดปัญหาค่านงมประมาณและควรมีการวางแผนในการดำเนินงานไม่เฉพาะหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดเท่านั้น แต่ควร เป็นแผนงานระดับชาติ

ในปี พ.ศ. 2516 ประภาวดี พจนา ได้ทำการวิจัยถึงบทบาทของบรรณารักษ์ต่างประเทศที่มีต่อการพัฒนาห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย¹ โดยได้ศึกษาถึงบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศที่เข้ามาช่วยเกี่ยวกับกิจการห้องสมุดต่างๆ ในประเทศไทยทุก ๆ ประเภท เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดโรงเรียน และหอสมุดแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดเฉพาะ ได้กล่าวถึงห้องสมุดเฉพาะของหน่วยราชการของรัฐบาลไทยซึ่งแบ่งหน่วยงานออกเป็น 2 ประเภท คือ ห้องสมุดเฉพาะของหน่วยราชการ กระทรวง กรม กองต่าง ๆ และห้องสมุดเฉพาะของสมาคม ชนชาคาร และรัฐวิสาหกิจ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดของรัฐวิสาหกิจได้กล่าวถึงศูนย์เอกสารทางหลวงเอเชียกับศูนย์บริการ เอกสารการวิจัยของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย ในค่านการจัดตั้ง ซึ่งมีชาวต่างประเทศเข้ามาช่วยในการจัดตั้งและดำเนินงานในระยะแรก จนสามารถให้บริการแก่ผู้ใช้เป็นอย่างดี

ในปี พ.ศ. 2516 พิบูลศิลา วัฒนพงษ์ ได้ศึกษาห้องสมุดค่านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศไทย² โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษาและ

¹ ประภาวดี พจนา, "บทบาทของบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศต่อการพัฒนาค่านห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516) หน้า 95-297.

² พิบูลศิลา วัฒนพงษ์, "ห้องสมุดค่านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516) หน้า ๙-๑

รวบรวมเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดตั้ง การดำเนินงาน การบริหาร และบริการของ
 หอสมุดด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศไทย เพื่อค้นคว้าหาวิธีแก้ไขปัญหา
 ต่าง ๆ และเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในอันที่จะส่งเสริมนักค้นคว้าและผู้วิจัยให้ได้รับ
 ประโยชน์จากการใช้หอสมุดด้านนี้ให้มากที่สุด สรุปผลการวิจัยได้ว่า หอสมุดด้าน
 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศไทย สังกัดอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ 6 ประเภท
 คือ หอสมุดคณะในมหาวิทยาลัย หน่วยราชการ ศูนย์เอกสาร บริษัท องค์กร
 ระหว่างประเทศ และรัฐวิสาหกิจ หอสมุดทุกประเภทประสบปัญหาเรื่องฐานะของ
 หอสมุด งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดแคลนเจ้าหน้าที่, อุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวก-
 สะดวกแก่ผู้ใช้ รวมทั้งเอกสารและสิ่งพิมพ์ด้วย อาคารของหอสมุดส่วนใหญ่ไม่เป็น
 เอกเทศ ทรัพยากรและชั้นวางหนังสือไม่เพียงพอ บริการที่มีในหอสมุดคือบริการตอบ-
 คำถามและช่วยการค้นคว้า บริการยืม มีเพียงน้อยแห่งที่มีบริการแปลด้วย ผู้ใช้
 บริการส่วนมากเป็นบุคคลในสังกัด มีจำนวนน้อยที่ให้บริการแก่บุคคลภายนอกด้วย
 หอสมุดประเภทศูนย์เอกสาร เท่านั้นที่มีปัญหาค้นต่าง ๆ น้อยที่สุด ในส่วนที่เกี่ยวกับ
 หอสมุดของรัฐวิสาหกิจได้กล่าวถึงหอสมุดฝ่ายวิจัย โรงงานยาสูบ และหอสมุดกลาง
 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ว่า หอสมุดของรัฐวิสาหกิจไม่มีปัญหาค้นงบ-
 ประมาณ แต่อาคารหอสมุดมีที่ตั้งไม่เหมาะสม หอสมุดของหน่วยราชการประสบ
 ปัญหาทุก ๆ ด้าน ทั้งในเรื่องงบประมาณ บุคลากร และเอกสารสิ่งพิมพ์ ผู้วิจัยได้
 ให้ความคิดเห็นว่า การที่หอสมุดเฉพาะมีปัญหาทั้งทางด้านเทคนิคและบริการ เพราะ
 ฐานะของหอสมุดไม่เป็นหน่วยงานอิสระ นอกจากนั้นหอสมุดแต่ละแห่งต่างมีนโยบาย
 ในการดำเนินงานเป็นเอกเทศ ความร่วมมือระหว่างหอสมุดมีน้อยมาก ผู้วิจัยได้ให้
 ข้อเสนอแนะว่า หอสมุดด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีควรมีฐานะเป็นหน่วยงานอิสระ
 ขึ้นตรงต่อผู้บริหารระดับสูงสุด เพื่อให้หอสมุดสามารถดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพได้
 สถานที่ตั้งควรอยู่ในที่ไปมาสะดวก พร้อมทั้งมีอุปกรณ์สำหรับให้ความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้
 ควรมีความร่วมมือซึ่งกันและกันในการปรับปรุงบริการและงานเทคนิคของหอสมุด จัดตั้ง
 ชมรมหรือสมาคมหอสมุดเฉพาะในประเทศ เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงาน

นอกจากนี้ควรมีกฎหมายของสมเด็จพระสังฆราชและควรปรับปรุงมาตรฐานของสมเด็จพระสังฆราชให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการปรับปรุงกิจกรรมของสมุทประ เภทนี้ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย